

LEON JAN ŁUKA

## SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI MUZEUM ARCHEOLOGICZNEGO W GDAŃSKU W LATACH 1974—1975

W latach 1974—1975 Muzeum Archeologiczne w Gdańsku prowadziło następujące formy działalności: 1. działalność dydaktyczno-oświatową, 2. prace wewnątrzmuzealne, 3. prace badawczo-naukowe, 4. działalność wydawniczą, 5. prace organizacyjno-gospodarcze, 6. działalność w zakresie ochrony zabytków archeologicznych na terenie województwa gdańskiego. W niniejszym sprawozdaniu pomijamy omówienie prac związanych z ochroną zabytków archeologicznych, przedstawiczych w osobnym sprawozdaniu zamieszczonym w tym tomie.

### 1. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-OŚWIATOWA

Na działalność dydaktyczno-oświatową złożyły się różnego rodzaju wystawy eksponowane w budynku własnym Muzeum i w terenie, akcja odczytowa, kolokwia polowe, dwie imprezy, zwane tygodniami archeologii i numizmatyki oraz współpraca z ośrodkami masowego przekazu. Prace te, stanowiące kontynuację akcji dydaktyczno-oświatowej prowadzonej od szeregu lat przez naszą instytucję, cieszyły się znacznym zainteresowaniem społeczeństwa. Dały one okazję do pogłębienia wiedzy o najdawniejszej historii naszego regionu, przyswojenia wiadomości o ważniejszych odkryciach w zakresie kultury materialnej dawnych społeczeństw i przeobrażeń dokonujących się w dziedzinie kultury społecznej i duchowej, a także w dużym stopniu przyczyniły się do pogłębienia patriotyzmu wśród społeczeństwa wybrzeża gdańskiego, realizując hasło: muzea — ośrodkami patriotycznego wychowania.

1974 r.

#### Wystawy stałe

Stałą wystawę pt. „Pradzieje Pomorza Wschodniego” eksponowaną w budynku własnym Muzeum wzbogacono o kilka nowych, bardzo reprezentatywnych eksponatów, w rodzaju jedynej odkrytej po ostatniej wojnie, dobrze zachowanej popielnicy domkowej z Sychowa, gm. Luzino, kilku nagolenników brązowych, wchodzących w skład skarbu halsztackiego odkrytego w drugiej

połowie XIX w. w Trąbkach Wielkich, gm. loco, oraz miecza brązowego z kolcem dla rękojeści proveniencji skandynawskiej, datowanego na V okres epoki brązu — z Karsina, gm. loco. Natomiast wypożyczenie z wystawy stałej pt. „Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle wykopalisk” kilkudziesięciu zabytków na wystawę pt. „Początki miast polskich w świetle wykopalisk” zorganizowaną w Berlinie Zachodnim pociągnęło za sobą konieczność przebudowy stałej wystawy o Gdańsku X—XIII w.

### Wystawy czasowe

1. „Polsko-egipskie prace konserwatorskie w świątyni królowej Hatszepsut” — wystawa otwarta w IV kwartale 1973 r., była czynna przez 275 dni w roku sprawozdawczym. Wystawa ta ilustrowała poszczególne etapy pięcioletnich prac nad dźwignięciem z ruin świątyni grobowej królowej Hatszepsut, która objęła władzę w 1503 r. p.n.e. u progu okresu Nowego Państwa i VIII dynastii uważanego za okres spokoju i dobrobytu. W polsko-egipskich pracach rekonstruktorskich, kierowanych merytorycznie przez prof. dra Kazimierza Michałowskiego, brali też udział pracownicy Oddziału Gdańskiego PP Pracowni Konserwacji Zabytków z mgrem inż. Zygmuntem Wysockim na czele, pełniącym funkcję kierownika Polskiej Misji Archeologiczno-Konserwatorskiej w Dejr el-Bahari.

2. „Biskupin — osiedle obronne sprzed 2500 lat”. Wychodząc naprzeciw młodzieży szkolnej w jej dążeniu do poznania kultury mieszkańców grodu biskupińskiego, eksponowano przez 240 dni wystawę o wynikach badań w Biskupinie, opartą na oryginalnych zabytkach otrzymanych w dłuższy depozyt od Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie.

3. „Archeologia w ekslibrisie Tadeusza Romana Żurowskiego”. Na wystawie tej, przygotowanej przez Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu, pokazano około 200 ekslibrisów oddających styl techniki drzeworytu i linorytu, opracowanych przez wiele zagłuszonego dla ochrony zabytków archeologicznych mgra inż. T. R. Żurowskiego. Dzięki różnorodności motywów o tematyce muzealno-konserwatorskiej i archeologicznej ekslibrisy wzbudzały zainteresowanie zwiedzających, przyczyniając się jednocześnie do podnoszenia świadomości społecznej odnośnie do konieczności ochrony zabytków archeologicznych.

4. Przez sezon letni czynna była wystawa pt. „Życie codzienne w Gwinei w grafice Stefana Schmidta”, przejęta z Muzeum Narodowego w Szczecinie, wzbogacona o oryginalne zabytki gwinejskie pochodzące ze zbiorów tegoż Muzeum.

5. Przez cały rok czynna była w holu Muzeum Archeologicznego w Gdańsku wystawa pt. „Nowe nabytki 1973”, na której — wzorem lat ubiegłych — pokazano ważniejsze odkrycia dokonane w 1973 r. na terenie województwa gdańskiego, a mianowicie wyniki badań na cmentarzysku kurhanowym kultury łużyckiej z IV—V okresu epoki brązu w Siemirowicach, gm. Cewice, osadzie wczesnej epoki żelaza w Juszkowie, gm. Pruszcz Gdański, na osadzie halsztackiej z Pruszcza Gdańskiego, stan. 18, na cmentarzysku kultury pruskiej z V—VII w. w Nówince, gm. Tolkmicko, grodzisku wczesnośredniowiecznym w Pelplinie-Maciejewie, gm. Pelplin i na grodzisku z VIII—X w. w Lubiszewie, gm. Tczew.

6. W holu była też czynna przez okres 10 miesięcy wystawa archeologicznej książki radzieckiej wymieniona w listopadzie 1974 r. na ekspozycję polskiej literatury archeologicznej opublikowanej w XXX-leciu PRL. Wystawy te przy-

gotowali pracownicy biblioteki Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Ogólna liczba zwiedzających wystawy stałe i czasowe czynne w gmachu Muzeum wynosiła w 1974 r. 22 184 osoby, w tym zwiedzających bezpłatnie — 10 013 osób.

### Wystawy objazdowe

W okresie sprawozdawczym czynne były dwie wystawy objazdowe. Jedną, pt. „Archeologia na co dzień”, eksponowano w Muzeum Regionalnym w Lęborku (152 dni) i w Muzeum w Grudziądzu (112 dni). Ponadto w Powiatowym Domu Kultury w Starogardzie Gdańskim zorganizowano część archeologiczną wystawy pt. „Archeologia, architektura i sztuka ludowa na Kociewiu”. Ukazano na niej dzieje Kociewia w starożytności i we wczesnym średniowieczu, kładąc szczególny nacisk na wykopsowanie ważniejszych stanowisk kultury wschodniopomorskiej, kultury wielbarskiej oraz wczesnego średniowiecza. Wystawa ta była czynna przez 54 dni. Ogółem wystawy objazdowe zwiedziło w 1974 r. 16 140 osób.

### Wystawy oświatowe

W r. 1974 w 24 punktach b. powiatów starogardzkiego i gdańskiego umieszczono małe wystawy oświatowe o tematyce związanej z pradziejami regionów. Ponadto na wystawach tych ilustrowano wyniki ważniejszych badań terenowych, jak to miało miejsce na przykład w Pruszczu Gdańskim, gdzie w Liceum Ogólnokształcącym ukazano wyniki badań wykopaliskowych prowadzonych na cmentarzysku z okresu rzymskiego w Pruszczu Gdańskim i na osadzie z wczesnej epoki żelaza w Juszkuwie, gm. Pruszcz Gdański, a w Siemirowicach, gm. Cewice, w Domu Harcerza, zestawiono wyniki badań uzyskanych na cmentarzysku kultury łużyckiej z IV—V okresu epoki brązu. Wystawy te, czynne przez 405 dni, zwiedziło ogółem 3 700 osób, w tym również młodzież szkolna z innych części naszego kraju, przebywająca na Pomorzu Gdańskim na koloniach.

### Udział w innych wystawach

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku brało też udział w kilku wystawach organizowanych przez inne instytucje.

1. W czerwcu 1974 r. otwarta została w Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz w Berlinie Zachodnim wystawa pt. „Die Anfänge der polnischen Städte im Lichte der Bodenforschung”, przygotowana przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, wzbogacona kilkudziesięcioma cennymi zabytkami pochodzącymi z odkryć dokonanych w Gdańsku, stanowiących depozyt Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, a udostępnionych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. Ekspozycja ta, licznie odwiedzana przez mieszkańców Berlina Zachodniego, posiadająca duże znaczenie naukowe i polityczne, zdobyła przychylne recenzje w notatkach prasowych (m. in. w „Tagesspiegel”). Ukazała ona początki powstania państwa polskiego i znaczny wkład powojennych badań wykopaliskowych w rozwój polskiej myśli humanistycznej.

2. Na wystawę pt. „Archeologia w XXX-lecie PRL” zorganizowaną przez Muzeum Narodowe w Warszawie przekazano wybór najcenniejszych zabytków z Gdańska wczesnośredniowiecznego i Pomorza Wschodniego w starożytności oraz komplet wydawnictw Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. W skład zabytków wchodziły m.in.: naczynie terra sigillata i kocioł brązowy z Leśna,

woj. Bydgoszcz, kolie paciorków bursztynowych i szklanych z Pruszcza Gdańskiego, pasiaki gdańskie i inne.

3. Państwowemu Muzeum Archeologicznemu w Warszawie wypożyczono na wystawę „Plastyka figuralna wczesnej epoki żelaza w Polsce” zestaw popielnic twarzowych kultury wschodniopomorskiej oraz umożliwiono pracowni rekonstruktorskiej Państwowego Muzeum Archeologicznego wykonanie kopii ciekawszych zabytków eksponowanych na wystawie stałej Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Wystawę poświęconą plastyce figuralnej wczesnej epoki żelaza eksponowano najpierw w Państwowym Muzeum Archeologicznym, a od listopada 1974 r. udostępniono ją Muzeum Okręgowemu w Białymstoku.

4. Muzeum Archeologiczne w Gdańsku urządziło w okresie sprawozdawczym w Muzeum w Elblągu stałą wystawę archeologiczną pt. „Pradzieje Ziemi Elbląskiej”, wzbogacając ją własnymi zbiorami przekazanymi w formie depozytu. Ukazano w niej główne momenty rozwoju osadnictwa pradziejowego na Wysoczyźnie Elbląskiej, poczynając od schyłkowego paleolitu, mezolitu oraz neolitu, koncentrującego się przede wszystkim nad brzegiem Mierzei Wiślanej (Tolkmicko, Suchacz) i w Elblągu, ukazano grupę rzucewską kultury ceramiki sznurowej, znaną na tym terenie przede wszystkim z badań przedwojennych prowadzonych w Suchaczu, dalej wyeksponowano osadnictwo IV—V okresu epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na podstawie starszych badań na osadzie w Modrzewinie i osiedli obronnych w Łęczu i Tolkmicku, zbadanych już po ostatniej wojnie cmentarzysk w Elblągu, wykazujących, że na tym obszarze współwystępowały ze sobą kultury: łużycka, wschodniopomorska i bałtyjska, uwypuklono bujny rozwój osadnictwa w okresie wpływów rzymskich, kiedy to w Elblągu i jego okolicy tworzy się silne skupisko osadnicze, wykazujące w tym czasie znaczną aktywność gospodarczą dzięki dogodnemu położeniu na odgałęzieniu szlaku bursztynowego prowadzącego od dolnej Wisły ku Sambii.

### Akcja odczytowa

W okresie sprawozdawczym ogłoszono ogółem 127 odczytów dla uczniów szkół stopnia podstawowego i licealnego na terenie województwa gdańskiego, dla jednostek wojskowych, domów kultury, m.in. w Starogardzie Gdańskim, harcerzy, przewodników PTTK i in., których wysłuchało łącznie 4050 osób. W wielu wypadkach odczyty te były ilustrowane przeźroczami lub zabytkami oryginalnymi.

### Kolokwia polowe

W czasie prowadzenia badań terenowych kierownicy ekspedycji kontynuowali szeroko rozwiniętą akcję uświadamiania miejscowemu społeczeństwu roli badań wykopaliskowych w odtworzeniu najdawniejszych dziejów Pomorza Wschodniego. Oprawiano po wykopaliskach grupy szkolne i indywidualnie zwiedzających teren badań. Przy okazji wygłaszano też wykłady na temat późniejszej historii nowożytnej regionu i jego ścisłych związków z resztą Pomorza i pozostałymi ziemiami polskimi. Akcje takie prowadzili kierownicy ekspedycji wykopaliskowych w Chmielnie, gm. loco (dr B. Lepówna), Chmielonku, gm. Chmielno (mgr B. Wiącek), Ciepłem, gm. Gniew, i Lubiszewie Tczewskim, gm. Tczew (mgr E. Choińska), Juszkowie, gm. Pruszcz Gdański (mgr J. T. Podgórski), Niesiołowicach, gm. Steżycza (mgr Z. Szafranski), Nowince, gm. Tolkmicko i Pruszczu Gdańskim, gm. loco (mgr M. Pietrzak), Igrzycznej, gm. Linia (mgr G. Jeziorska) i w Owidzu, gm. Starogard Gdański (mgr A. Wapińska).

## „Tydzień archeologii i numizmatyki 1974”

Tygodnie archeologii i numizmatyki organizowane są nieprzerwanie od 1967 r. przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, Oddział Gdański Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego oraz Komisję Archeologiczną Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. W r. 1974 w ramach takiego tygodnia, zorganizowanego w okresie od 30 IX do 6 X, wygłoszonych zostało 6 odczytów popularnonaukowych oraz zrealizowano wycieczkę. Z uwagi na przypadającą w 1974 r. rocznicę trzydziestolecia PRL niektóre z odczytów ilustrowały dorobek archeologii osiągnięty w tym czasie. Odczyt inauguracyjny pt. „Polskie odkrycia archeologiczne na Bliskim Wschodzie w okresie XXX-lecia PRL” wygłosił prof. dr Kazimierz Michałowski. Pozostałe odczyty wygłosili: mgr Andrzej Mikołajczyk (Łódź): „Polskie monety miast pomorskich i ich obieg na ziemiach koronnych w XVI—XVIII w.”; prof. dr Kazimierz Żurowski (Toruń): „Najciekawsze osiągnięcia badawcze Katedry Archeologii Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu”; prof. dr Włodzimierz Szafranski (Warszawa): „Z pradziejów religii na ziemiach polskich (propozycje w zakresie periodyzacji)”; dr Leon Jan Łuka (Gdańsk): „W dążeniu do syntezy (Dorobek archeologii Pomorza Gdańskiego w XXX-leciu PRL)”; płk Edmund Kopicki (Warszawa): „Katalog podstawowych typów monet i banknotów polskich i ziem historycznie z Polską związanych”. W ostatnim dniu tygodnia zorganizowana została wycieczka na trasie Gdańsk-Gniew-Cieple-Pelplin-Gdańsk, w ramach której zwiedzono ważniejsze stanowiska archeologiczne i obiekty historyczne, w rodzaju grodzisk wczesnośredniowiecznych położonych w Ciepłym i Janiszewach, miasto Gniew i Pelplin oraz wystawę archeologiczną zorganizowaną w jednej ze szkół w Gniewie, ilustrującą wyniki badań prowadzonych na grodzisku w Ciepłym. Warto podkreślić, że omawiana akcja cieszy się wielkim zainteresowaniem społeczeństwa, o czym świadczy fakt, że przeciętna liczba słuchaczy na odczytach wahała się w granicach 110 osób oraz że w wycieczce autokarowej brało udział 100 osób. Dla uczestników wycieczki zostały przygotowane informatory o ważniejszych stanowiskach archeologicznych położonych na jej trasie.

## Popularyzacja archeologii w prasie, radio i telewizji

Nader pomyślnie rozwijała się nadal współpraca z gdańską prasą („Głosem Wybrzeża”, „Dziennikiem Bałtyckim” i „Wieczorem Wybrzeża”), która zamieszczała na swoich łamach dziesiątki informacji dotyczących działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Szczególnie dużo miejsca poświęcono informacjom na temat nowych odkryć archeologicznych. Również Polskie Radio i Telewizja uwzględniały w swoich programach ważniejsze wydarzenia z pracy Muzeum. Między innymi telewizja nadała program poświęcony odkryciu skarbu monet z przełomu XVII/XVIII w. w Tczewie-Suchostrzygach.

## 1975 r.

### Wystawy stałe

W okresie sprawozdawczym czynne były nadal dwie stałe wystawy: 1. „Pradzieje Pomorza Wschodniego” i 2. „Gdańsk wczesnośredniowieczny w świetle wykopalisk”. Pierwszą z nich wzbogacono nowo uzyskanymi w trakcie włas-

ných badań zabytkami z cmentarzyska kultury łużyckiej IV—V okresu epoki brązu w Siemirowicach i cmentarzyska z okresu rzymskiego w Pruszczu Gdańskim.

### Wystawy czasowe

1. Wystawa pt. „Broń biała od starożytności po czasy współczesne”, czynna przez 117 dni, zorganizowana została przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku wspólnie z Oddziałem Gdańskim Towarzystwa Miłośników Dawnej Broni i Barwy. Z czasów starożytnych i wczesnośredniowiecznych ukazano na niej eksponaty pochodzące ze zbiorów muzeów archeologicznych w Gdańsku, Krakowie, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu, poczynając od okazów wykonanych z krzemienia i kamienia, a kończąc na żelaznych mieczach, grotach oszczepów i toporach z czasów piastowskich. Natomiast wieki nowożytne ilustrowała broń polska i kolekcja broni wschodniej, stanowiąca własność Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni oraz członków Oddziału Gdańskiego Towarzystwa Miłośników Dawnej Broni i Barwy.

2. Wystawa pt. „Skarby kultury dawnych mieszkańców Pomorza Wschodniego”, ekspozycja przez 10 dni (otwarcie jej nastąpiło w końcu grudnia 1975 r.), ukazała po raz pierwszy zespoły najcenniejszych z punktu widzenia artystycznego i badawczego wytworów ręki ludzkiej, wydobytych na Pomorzu Wschodnim, datowanych od epoki kamienia po okres wczesnego średniowiecza. Zgromadzone na niej w porządku chronologicznym zabytki wypełniły 10 gablot. Gablota nr 1 zawierała wyroby bursztynowe datowane na epokę kamienia i berło sztyletowe z Mierzeszyna, gm. Trąbki Wielkie, z I okresu epoki brązu. Gablota nr 2 mieściła arcydzieła związane z kulturą łużycką w rodzaju amfory brązowej i brązowego rogu do picia z Przesławie pod Grudziądem, nowo pozyskanych brązowych bransolet nerkowatych z Łubiany, gm. Kościerzyna, pięknego okazu miecza antenowego z Łebcza, gm. Puck, i miecza typu pomorskiego (miejscowość nieznana). Trzy dalsze gabloty (nr 3—5) ukazały zabytki z wczesnej epoki żelaza, w tym naczynie kultury łużyckiej z okresu Hallstatt C (m.in. wykazono tu popielnicę domkową z Sychowa, gm. Luzino), późnohalstattackie wyroby metalowe ludności kultury wschodniopomorskiej w rodzaju napierśnika brązowego z Krasnołęki, woj. Elbląg, situli brązowej z Grabowa, gm. Nowa Karczma, naszyjnika graniastego ze Starych Polaszek, gm. Stara Kiszewa, oraz kilkunastu popielnic twarzowych tej kultury, z których kilka udostępniono zwiedzającym na wystawie po raz pierwszy, ilustrujących nie tylko mistrzowskie opanowanie techniki ręcznego lepienia naczyń o przeznaczeniu sepulkralnym, uzdolnienia artystyczne widoczne w zachowanych na ich powierzchni rysunkach oraz ich wyraźny związek z panującymi wówczas na Pomorzu Wschodnim wierzeniami. Trzy kolejne gabloty (nr 6—8) ukazały złotnictwo, obróbkę bursztynu oraz importy rzymskie i prowincjalno-rzymskie znalezione na Pomorzu Wschodnim. Wśród wyrobów złotniczych zwracały uwagę wisiorki gruszkowate wykonane ze złota, odkryte w Pruszczu Gdańskim, medalion złoty cesarza Maksimiana Galeriusza oraz wyroby srebrne w postaci bransolet żmijowatych, naszyjnika i klamerek esowatych, odkrytych w Pruszczu Gdańskim i Kopaniewie, woj. Słupsk. Okazy prezentowały się też kolie bursztynowe wydobyte na cmentarzyskach w Pruszczu Gdańskim i Lubowidzu, woj. Słupsk. Okres wpływów rzymskich zamykały importy rzymskie i prowincjalno-rzymskie, na które składały się: terra sigillata z Leśna, woj. Bydgoszcz, kocioł brązowy skośnie żłobkowany z Mściszewic, gm. Sulęczyń, denary srebrne stanowiące depozyt Muzeum Narodowego w Warszawie oraz okazała kolia paciorków szklanych wydobyta na

cmentarzysku w Pruszczu Gdańskim. Czasy starożytne zamykała gablota (nr 9) zawierająca zabytki kultury pruskiej z V—VII w. n.e. w rodzaju żelaznych grotów oszczepów, miecza żelaznego, brązowych rozdzielnic uździenic, zapinek brązowych i paciorków szklanych, pochodzących z badań prowadzonych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku na cmentarzysku w Nowince. Zabytkom wczesnośredniowiecznym była poświęcona ostatnia gablota (nr 10). Pomieszczono w niej zabytki z Gdańska X—XIII w. w postaci wspianiałych koliai szklanych, koliai bursztynowej, kaptorgi cynowej i skandynawskiego okucia brązowego. Osobny rozdział tworzyły monety pochodzące ze skarbu srebrnych szelągów z czasów wojny trzynastoletniej (1453—1466), odkrytego w Lęborku. Wreszcie ostatnią grupę skarbów tworzyły zabytki datowane na XIV—XV w., wydobyte w 1975 r. w czasie badań prowadzonych w Gniewie: pierścionki brązowe i srebrne, brakteaty srebrne, rogowa figurka do szachów, srebrny wisior binoklowaty oraz drewniana, unikatowa figurka idola. Wystawa otrzymała piękny i oryginalny zarazem wystrój graficzny, podkreślający walory artystyczne prezentowanych na niej skarbów. Scenariusz jej opracował dr Leon Jan Łuka, a opracowanie plastyczne wykonała pracownia graficzna Muzeum Archeologicznego w Gdańsku (mgr Elżbieta Erzepki i Janina Kowalska).

3. W ciągu roku czynne też były wystawy pt. „Biskupin — osiedle obronne sprzed 2500 lat” oraz urządzona w holu ekspozycja pt. „Nowe nabytki 1974 r.”, na której przedstawiono wyniki badań wykopaliskowych prowadzonych na mezolitycznej osadzie wydmorej w Ostrowie, gm. Władysławowo, na cmentarzysku kultury łużyckiej z IV—V okresu epoki brązu w Siemirowicach, gm. Cewice, cmentarzysku kultury wschodniopomorskiej w Igrzycznej, gm. Linia, cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Pruszczu Gdańskim, gm. loco, cmentarzysku kultury pruskiej z V—VII w. n.e. w Nowince, gm. Tolkmicko, na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Owidzu, gm. Starogard Gdański, oraz na terenie osady wczesnośredniowiecznej i miasta lokacyjnego w Gniewie n. Wisłą.

Wystawy stałe i czasowe eksponowane w budynku Muzeum Archeologicznego w Gdańsku zwiedziło ogółem 26 839 osób, w tym 11 988 osób korzystało z bezpłatnego wstępu. Młodzież szkolna zwiedziła Muzeum w 83 zorganizowanych grupach (2684 osoby).

## Wystawy objazdowe i oświatowe

1. „Pradzieje ziemi puckiej”. Wystawę tę zorganizowano dla Stacji Gromadzenia Dóbr Kultury i Upowszechniania Wiedzy o Regionie w Pucku, gdzie była eksponowana przez 89 dni. Na jej treść złożyły się zabytki ukazujące osadnictwo starożytne od mezolitu do schyłku czasów starożytnych. Mezolit reprezentowały zabytki pozyskane w trakcie badań w Ostrowie, gm. Władysławowo, grupę rzucewską kultury ceramiki sznurowej nieliczne zabytki zachowane ze znanej osady w Rzucewie, gm. Puck, oraz materiał uzupełniający w postaci rysunków materiałów zaginionych w czasie ostatniej wojny, osadnictwo epoki brązu i wczesnej epoki żelaza dokumentowały materiały z różnych stanowisk kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej, między innymi ze zbadanego przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku w 1973 r. cmentarzyska wczesnohalsztackiego we Władysławowie-Chłapowie, a z okresu późnolateńskiego i okresu wpływów rzymskich pokazano materiały z osady zbadanej w Jastarni na Półwyspie Helskim.

2. „Pradzieje Gdyni” — 221 dni, wystawa eksponowana w Międzynarodo-

wym Klubie Prasy i Książki. Małą tę wystawkę zwiedziło w sumie 11 000 osób.

3. „Pradzieje Redy i najbliższej okolicy” — mała wystawa otwarta w Szkole Podstawowej nr 1 w Redzie przez 47 dni z okazji „Tygodnia archeologii i numizmatyki 1975”. Dominowały na niej zabytki kultury wschodniopomorskiej i materiały pochodzące z cmentarzyska późnolateńskiego i okresu wpływów rzymskich w Rumi.

4. „Pradzieje Pruszcza Gdańskiego” — wystawa zorganizowana na potrzeby szkolne i eksponowana przez 346 dni w dwóch szkołach w Pruszczu Gdańskim. Znalazły na niej miejsce ciekawe materiały pochodzące z odkrytej w 1974 r. osady halsztackiej w Pruszczu Gdańskim (stan. 18) oraz zabytki z cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich (stan. 10).

5. „Pradzieje Władysławowa i najbliższej okolicy”. Z okazji organizowanego tygodnia archeologii i numizmatyki urządzona została w październiku 1975 r. w Domu Rybaka we Władysławowie wystawa oświatowa pt. „Pradzieje Władysławowa i najbliższej okolicy”, na której wyeksponowano inwentarz grobów kultury łużyckiej z Władysławowa-Chłapowa, kultury wschodniopomorskiej z Władysławowa i osady kultury oksywskiej z Jastarni.

6. Z innych wystaw objazdowych i oświatowych organizowanych przez Muzeum należy wspomnieć o ekspozycji pt. „Motywy archeologiczne w sztuce użytkowej”, przekazanej na okres 126 dni Muzeum w Grudziądzu, wystawie pt. „Polsko-egipskie prace konserwatorskie w świątyni królowej Hatszepsut”, która czynna była w Muzeum Archeologiczno-Historycznym w Koszalinie w r. 1975 przez 98 dni, oraz ekspozycji pt. „Archeologia na co dzień”, wystawionej w Muzeum w Grudziądzu (4 dni — kontynuacja akcji wystawienniczej z 1974 r.) oraz w Muzeum w Kwidzynie (98 dni).

Wszystkie te wystawy objazdowe i oświatowe, udostępnione przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku innym instytucjom, zwiedziło w r. 1975 ogółem 33 447 osób.

#### Udział w innych wystawach

Muzeum w ciągu roku udostępniło swoje zbiory w formie depozytu Muzeum Zamkowemu w Malborku na organizowaną stałą wystawę pt. „Pradzieje Dolnego Powiśla” oraz Stacji Wiedzy o Regionie w Starogardzie Gdańskim na wystawę pt. „Pradzieje Ziemi Kociewskiej”.

#### Akcja odczytowa

W roku sprawozdawczym ogłoszono ogółem 101 odczytów na 26 tematów w szkołach, bibliotekach, domach kultury Trójmiasta i województwa gdańskiego. Tematami odczytów były w większości wybrane zagadnienia z pradziejów Pomorza Gdańskiego oraz wyniki badań wykopaliskowych przeprowadzonych przez Muzeum w 1975 r.

#### „Tydzień archeologii i numizmatyki 1975”

W okresie od 6 do 12 X 1975 r. został zorganizowany przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku wspólnie z Oddziałem Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego oraz Komisją Archeologiczną Gdańskiego Towarzystwa Naukowego kolejny „Tydzień archeologii i numizmatyki 1975”, w czasie którego ogłoszono 6 odczytów popularnonaukowych i zorganizowano wycieczkę autokarową. Odczyty wygłosili: mgr inż. Zygmunt Wysocki (Gdańsk):

„Problemy konserwatorskie w pracach reintegracyjnych świątyni królowej Hatszepsut w Dejr el-Bahari”; prof. dr Ryszard Kiersnowski (Warszawa): „Numizmatyka wczesnośredniowieczna w Polsce i w Europie”; dr Andrzej Zbierski (Gdańsk): „Odkrycia archeologiczne w podziemiach Gdańskiego Ratusza”; prof. dr Marian Sobociński (Lublin): „Portrety monetarne cesarzy rzymskich”; mgr Czesława Betlejewska (Gdańsk): „Aktualne problemy ochrony zabytków architektury i zespołów miejskich w województwie gdańskim”; doc. dr Krzysztof Dąbrowski (Warszawa): „Węzłowe zagadnienia ochrony zabytków archeologicznych w Polsce”.

Trasa wycieczki prowadziła z Gdańska do Redy — Pucka — Władysławowa i Rozewia. Jej uczestnicy zwiedzili przygotowaną w Redzie wystawę pt. „Pradzieje Redy”, zespół miejski w Pucku i wystawę pt. „Pradzieje Pucka”, czynną w miejscowej Stacji Gromadzenia Dóbr Kultury i Upowszechniania Wiedzy o Regionie, zwiedzili słynne, jedyne na całym Niżu Europejskim groty w Mechowej, zapoznali się z małą wystawą zorganizowaną z okazji „Tygodnia” w Domu Rybaka we Władysławowie, poświęconą wynikom badań archeologicznych na Półwyspie Helskim i u jego nasady, oraz zwiedzili Muzeum Latarnictwa Morskiego w Rozewiu. Podobnie jak w latach poprzednich organizatorzy przygotowali dla uczestników wycieczki informator o ważniejszych stanowiskach położonych na trasie. Również i ta impreza cieszyła się wielkim zainteresowaniem społeczeństwa, czego dowodziła znaczna frekwencja na wykładach oraz liczba uczestników wycieczki.

## Popularyzacja archeologii w prasie, radio i telewizji

Kontynuowano współpracę z prasą gdańską („Głosem Wybrzeża”, „Dziennikiem Bałtyckim” i „Wieczorem Wybrzeża”), na łamach której zamieszczono liczne notatki i artykuły poświęcone życiu placówki, a szczególnie informacje o nowych odkryciach archeologicznych z 1975 r. Również radio i telewizja przekazywały w swoich programach informacje o ważniejszych wydarzeniach z działalności Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Poza prasą codzienną, informacje o ciekawszych odkryciach zamieszczano także na łamach „Pomeranii” — organu Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, „Jantarowych Wici” — organu PTTK oraz w „Czasie” — tygodniku społeczno-kulturalnym wybrzeża.

## 2. PRACE WEWNĄTRZMUZEALNE

### Pracownia inwentaryzacyjno-katalogowa

#### 1974 r.

Pracownia inwentaryzacyjno-katalogowa kontynuowała prace nad prowadzeniem inwentarza zbiorów, wpisując do niego 147 numerów inwentarza, obejmującego 450 nowo pozyskanych zabytków pochodzących w głównej mierze z badań własnych placówki. Liczba zbiorów na dzień 31 XII 1974 r. wynosiła 18 833 zabytki, z czego w Muzeum było eksponowanych 1008 zabytków, 150 na wystawach czynnych w innych instytucjach, a pozostała część mieściła się w magazynach zbiorów. Ogółem w r. 1974 opracowano w poszczególnych działach 1020 kart katalogowych.

## 1975 r.

Do księgi inwentarzowej zabytków wpisano w ciągu roku 124 pozycje, obejmujące 2071 nowo pozyskanych zabytków, tak że liczba zbioru w ciągu tego roku wzrosła (łącznie z depozytami) do 20 904 zabytków. Powiększyła się też do 1200 sztuk liczba zabytków wystawionych na stałych ekspozycjach. W dziale katalogowym przybyło w tym czasie 1500 nowo opracowanych kart. W związku z zakupem nowych skrzynek katalogowych dokonano przemieszczenia katalogu. Do końca 1975 r. katalogowaniem zabytków objętych zostało około 90% zabytków stanowiących własność Muzeum Archeologicznego w Gdańsku.

## Archiwum

## 1974 r.

Kontynuowano pracę nad bieżącym uzupełnieniem archiwum nowymi kartami stanowisk i dokumentacją polową, założono katalog chronologiczny zbiorów, liczący 2657 kart, obejmujący takie działy, jak epoka kamienia oraz I i II okres epoki brązu, kulturę łużycką, kulturę wschodniopomorską (wejherowsko-krotoszyńska), okresy: późnolateński, wpływów rzymskich i wędrowek ludów oraz okres wczesno- i późnośredniowieczny. Założono ciągłą numerację dla 1438 teczek archiwalnych oraz kontynuowano prace nad ustaleniem numeracji stanowisk w miejscowościach o szczególnie gęstej sieci osadniczej.

## 1975 r.

Archiwum nabyło komplet map topograficznych w skali 1 : 2500 oraz mapę w skali: 1 : 300 000. Nowo nabyty komplet map topograficznych zostanie wykorzystany do zaopatrzenia każdejteczki w mapę z naniesionymi stanowiskami. Oznakowano tuszem teczki trwałe (sztywne) w liczbie 472 szt. Ponadto gromadzono w archiwum na bieżąco dokumentację polową z badań długotrwałych i karty nowo odkrytych stanowisk badanych doraźnie, ewidencjonując je w spisach zbiorczych stanowisk.

## Pracownia konserwatorska

## 1974 r.

W pracowni zakończono konserwację kilku tysięcy wyrobów skórzanych z Gdańska wczesnośredniowiecznego, podjęto okresową konserwację wybranych zabytków szkutnictwa wczesnośredniowiecznego (łódzie z Gdańska-Oruni II i III, łódź z Mechlinek, gm. Kosakowo, kilka dłubanek z obszaru Pomorza Gdańskiego) oraz drewnianych drobnych zabytków pochodzących z grodu gdańskiego. W zakresie konserwacji ceramiki wyklejono 23 całe naczynia, 20 większych i 59 mniejszych fragmentów ceramiki. Ponadto pracownicy działu brali udział w szeregu polowych badań doraźnych i ratowniczo-rozwinętych. Na potrzeby wystawiennicze sporządzono kopię popielnicy domkowej z Sychowa, gm. Luzino, oraz kilka dalszych popielnic.

## 1975 r.

W ciągu roku zakończono konserwację zabytków drewnianych z Gdańska wczesnośredniowiecznego, w tym około 3200 pływaków wykonanych z kory, służących do sieci rybackich, zrekonstruowano 35 naczyń glinianych całych, 63 większe i 122 mniejsze fragmenty ceramiczne. W trakcie brania udziału w badaniach wykopaliskowych na terenie osady lokacyjnej w Gniewie wykonano lak-profil warstw kulturowych dla celów ekspozycyjnych oraz konserwowano na bieżąco nader liczne wyroby skórzane i drewniane pochodzące z tychże badań. Dwuosobowa obsada pracowni brała udział również w ratowniczo-rozwinętych pracach wykopaliskowych w Igrzyczej, gm. Linia, Siemirowicach, gm. Cewice, i Rumi, gm. loco, oraz w badaniach doraźnych. St. laborant Kazimierz Dampz odbył w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie kurs w zakresie odlewania form ceramicznych złożonych i wykonywania modeli grodzisk.

W latach 1974—1975 pracownicy pracowni konserwatorskiej brali też udział w pracach związanych z przygotowywaniem nowych ekspozycji czasowych.

## Pracownia graficzna

W okresie sprawozdawczym pracownia graficzna wykonywała wszystkie prace związane z przygotowywaniem wystaw. Uzupełniano więc w latach 1974—1975 stałą wystawę pt. „Pradzieje Pomorza Wschodniego” nowymi nabytkami, opracowano plastycznie czynne w budynku Muzeum Archeologicznego w Gdańsku wystawy czasowe, z których dwie ekspozycje: „Broń biała od starożytności po czasy współczesne” oraz „Skarby kultury dawnych mieszkańców Pomorza Wschodniego”, odznaczały się oryginalnym rozwiązaniem i wysokim poziomem artystycznym. Przygotowano też wszystkie wystawy czynne w terenie (m.in. w Pucku, Starogardzie Gdańskim, Redzie, Gniewie i Władysławowie). Wykonano rysunki na kartach katalogowych, rysunki do prac publikowanych przez pracowników Muzeum w „Pomorania Antiqua”, „Sprawozdaniach Archeologicznych”, sporządzono napisy dla celów archiwalnych, bibliotecznych i magazynowych, opracowano tablice reklamowe informujące o odkryciach archeologicznych prowadzonych w Pruszczu Gdańskim (stan. 18) i Gniewie oraz gablotę w tunelu przy Al. Zwycięstwa w Gdańsku-Wrzeszczu i projekty kart przeznaczonych dla Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Ponadto kierownik pracowni, mgr Elżbieta Erzepki, brała w latach 1974—1975 udział w pracach wykopaliskowych prowadzonych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Chmielnie, gm. loco, na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Czarnówku, woj. Słupsk, i na terenie osady halsztackiej w Juszkuwie, gm. Pruszcz Gdański, wykonując rysunkową dokumentację polową.

## Pracownia fotograficzna

W latach 1974—1975 pracownia wykonywała dokumentację polową fotograficzną na stanowiskach badanych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku (m.in. na stanowiskach w Chmielonku, gm. Chmielno, Ciepłym, gm. Gniew, Czarnówku, gm. Nowa Wieś Lęborska, Gniewie, gm. loco, Igrzyczej, gm. Linia, Ostrowie, gm. Władysławowo, Nowince, gm. Tolkmicko, Pruszczu Gdańskim, stan. 18, Siemirowicach, gm. Cewice, i Tolkmicku, gm. loco). Ponadto wykonywano prace dla celów archiwalnych, konserwatorskich, wystawienniczych, odczytowych, bibliotecznych i publikacyjnych. W r. 1974 wykonano

ogółem 1000 negatywów czarno-białych, 30 negatywów barwnych i 796 przeźroczy, a w 1975 r. — 2515 odbitek i 1017 przeźroczy. W ramach współpracy międzymuzealnej wykonano 14 diapozytywów w formacie  $60 \times 70$  cm dla przygotowywanej przez Muzeum Stutthof w Sztutowie wystawy pt. „Ruch robotniczy na Pomorzu Gdańskim”.

### Magazyny zbiorów naukowych

W okresie sprawozdawczym opracowano nowy regulamin dla korzystających z magazynów naukowych oraz kontynuowano prace nad porządkowaniem magazynów kultur: łużyckiej, wschodniopomorskiej (wejherowsko-kroto-szyńskiej), oksywskiej i wielbarskiej, oraz okresu wczesno- i późnośredniowiecznego. Stosunkowo najbardziej postąpiły prace nad porządkowaniem magazynu kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej, kierowane przez mgr Barbarę Wiącek. W związku z koniecznością powiększenia magazynów dla zbiorów z okresów: późnolateńskiego i rzymskiego oraz wczesno- i późnośredniowiecznego, uzgodniono z Centralnym Muzeum Morskim w Gdańsku przekazanie w 1977 r., po zakończeniu adaptacji b. kotłowni, pomieszczenia wykorzystywanego dotąd przez wspomnianą instytucję na potrzeby magazynu zabytków okresu późnolateńskiego i rzymskiego. Natomiast na magazyn zbiorów wczesno- i późnośredniowiecznych zdecydowano się przekazać salę kolumnową na niskim parterze głównego budynku Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Niezależnie od tych decyzji czyniono starania u władz terenowych o przyznanie Baszty Białej, usytuowanej przy ul. Augustyńskiego w Gdańsku, oraz o zarezerwowanie odpowiedniej ilości miejsca (500 m<sup>2</sup>) w planowanym do budowy zbiorczym magazynie muzealnym, który ma powstać na Wyspie Spichrzów w Gdańsku.

### Biblioteka

W latach 1974—1975 biblioteka Muzeum Archeologicznego w Gdańsku kontynuowała prace związane z zakupem książek, wymianą wydawnictw, ewidencjonowaniem nowych nabytków, konserwacją zbiorów, prowadzeniem katalogu rzeczowego oraz udostępnianiem księgozbioru.

#### 1974 r.

W ciągu roku przybyło do biblioteki ogółem 761 tomów, z tego czasopism 286 i 475 monografii. Ponadto zwiększył się stan posiadania zbiorów specjalnych z 80 do 93 pozycji. W ciągu roku oprawiono 226 tomów. Na prenumeratę czasopism wydano kwotę 4392 zł, na zakup książek — 35 730,80 zł, a na ich konserwację 6 581,50 zł. W wypożyczalni udostępniono 837 książek, a w czytelni na miejscu wypożyczono 413 monografii i czasopism.

#### 1975 r.

Biblioteka powiększyła w ciągu roku swoje zbiory o 661 tomów, w tym 435 monografii i 226 czasopism, o łącznej wartości 57 699,20 zł. Z wymiany wpłynęło 226 tomów o wartości 16 144,70 zł, w tym 95 monografii. Oprawiono 224 książki za kwotę 7380 zł. W dniu 31 XII 1975 r. biblioteka liczyła 10 206

tomów, w tym 6085 monografii i 4121 czasopism. W ciągu roku udostępniono w wypożyczalni 436 książek, a w czytelni 201 woluminów.

Pracownicy biblioteki organizowali czasowe wystawki książek nowo nabytych oraz czasowe wystawy książkowe w holu Muzeum. Ponadto mgr Alicja Łuka brała udział w 1974 r. w pracach wykopaliskowych na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Chmielnie, gm. loco, a mgr Anna Wapińska prowadziła w latach 1974—1975 badania na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Owidzu, gm. Starogard Gdański.

### 3. PRACA BADAWCZO-NAUKOWA

W latach 1974—1975 Muzeum Archeologiczne w Gdańsku kontynuowało prace badawczo-naukowe, prowadząc wykopaliska i opracowując wybrane zagadnienia z pradziejów Pomorza Wschodniego.

W 1974 r. kontynuowano rozpoczęte w 1972 r. badania na osadzie wydymowej grupy rzucewskiej kultury ceramiki sznurowej w Tolkmicku, gm. loco, (stan. 1), w trakcie których pozyskano dalsze materiały ceramiczne i krzemienne. Te ostatnie reprezentowane były między innymi przez drapacze wykonane z odlupków i wiórów, zrobione przeważnie z miejscowego, narzutowego krzemienia bałtyckiego. W dalszym ciągu nie udało się jednak natrafić na osadę tej kultury badaną przez archeologów niemieckich, bliżej niestety w literaturze przedmiotu nie zlokalizowaną. Badaniami z ramienia Muzeum Archeologicznego w Gdańsku kierował mgr Jerzy Szwed. Stan i potrzeby badawcze w zakresie epoki kamienia, I i II okresu epoki brązu opracował z inicjatywy Muzeum i opublikował na łamach „Pomorania Antiqua”, t. 6, 1975, doc. dr hab. Tadeusz Wiślański.

W okresie sprawozdawczym postąpiły badania nad grupą kaszubską kultury łużyckiej. W latach 1974—1975 kontynuowano prace wykopaliskowe na cmentarzysku kurhanowym tej kultury w Siemirowicach, gm. Cewice (stan. 1), na którym zbadano osiem kurhanów (XI, XX, XXII, XXIV, LXXXIX, XC, XCI i XCIV). Badania te Muzeum prowadziło wspólnie z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie w ramach rozwiązywania problemu resortowego nr 37 PAN, który też prace te częściowo finansował. Dzięki systematycznym pracom na tym obiekcie, prowadzonym bez przerwy od 1971 r., a kierowanym przez mgr Aleksandrę Szymańską, udało się zebrać szereg ciekawych obserwacji (por. publikację A. Szymańskiej zamieszczoną w tomie 7. „Pomorania Antiqua”, gdzie podsumowano wyniki badań z lat 1971—1974). Do uwag tam zamieszczonych można by jeszcze dodać, że cmentarzysko w Siemirowicach, podobnie jak inne stanowiska wchodzące w skład wyraźnie rysującego się skupiska osadniczego grupy kaszubskiej kultury łużyckiej zajmującego obszar Wysoczyzny Siemirowickiej, powstało w momencie przesuwania się od zachodu wzdłuż Pobrzeża Wschodniopomorskiego ludności tej kultury. Przemawia za tym niemal całkowity brak śladów osadnictwa na terenie skupiska siemirowickiego w III okresie epoki brązu. Rzecz znamienna, że w czasie rozwoju aglomeracji siemirowickiej i jej współczesnych sam pas przybrzeżny o szerokości do 10 kilometrów na całej linii Pobrzeża Wschodniopomorskiego na morzu otwartym nie wykazuje śladów osadnictwa tej kultury. Ta uwaga dotyczy całego obszaru Pojezierza Wschodniopomorskiego. Podobny stan rzeczy zaobserwujemy i w następnych okresach, w których obszar Pomorza Wschodniego zamieszkują plemiona kultur: wschodniopomorskiej, ok-

sywskiej i wielbarskiej. Dopiero w okresie wczesnośredniowiecznym osadnictwo zbliża się do morza, wykorzystując przede wszystkim dogodne warunki dla osadnictwa u ujść wpływających doń rzek od Odry na zachodzie po Wisłę na wschodzie.

Z osadnictwem omawianej grupy kaszubskiej kultury łużyckiej łączy się też fakt znajdowania w ostatnich latach wyrobów brązowych tej kultury. Kilka wyrobów brązowych pozyskano na wspomnianym cmentarzysku w Siemirowicach. Ponadto w r. 1975 Muzeum Archeologiczne w Gdańsku otrzymało w charakterze daru skarb (lub jego część) z Łubiany, gm. Kościerzyna, na który składają się trzy bransolety nerkowate z V okresu epoki brązu, stanowiące wyroby typu nadwiślańskiego, wykonane prawdopodobnie w warsztacie czynnym na pograniczu ziemi kościerskiej i chojnickiej. Opracowanie tego skarbu, pióra dra L.J. Łuki, zostało zamieszczone w tomie IX „Pomorania Antiqua”. Ponadto mgr A. Szymańska opublikowała w tomie niniejszym, w dziale odkryć, nowe nabytki w postaci dłuta brązowego z Nowej Wsi Kościerskiej, gm. Kościerzyna, i siekierki brązowej z tulejką i uszkiem ze Stężyckiej Huty, gm. Stężycza. Oba te wyroby, a zwłaszcza rzadko spotykane w inwentarzu grupy kaszubskiej kultury łużyckiej dłućko, zostały najprawdopodobniej wykonane w V okresie epoki brązu w warsztacie odlewniczym w miejscowości Witkowo, woj. Słupsk, w której znaleziono duży skarb, zawierający między innymi dłućko i siekierki brązowe oraz 4,5 kg surowca brązowego. Częściowo do grupy kaszubskiej kultury łużyckiej odnoszą się też dalsze materiały pozyskane w 1974 roku na osadzie halszackiej z Juszkowa, gm. Pruszcz Gdański (stan. 3), badanej wspólnie z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN w Warszawie (kier. badań — mgr J.T. Podgórski). Zakończenie badań w Siemirowicach i Juszkanie zaplanowano na 1978 r. Wyniki na nich pozyskane wraz z materiałami pochodzącymi z innych stanowisk zbadanych po ostatniej wojnie przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku pozwolą na podjęcie próby nowego, monograficznego opracowania grupy kaszubskiej kultury łużyckiej. O stanie badań i potrzebach dalszych prac nad tą grupą napisał pracę dr L.J. Łuka, opublikowaną w 1975 r. w „Pomorania Antiqua”, a mgr A. Szymańska zamieściła tamże przyczynek, w którym omawia historię badań nad skarbami kultury łużyckiej na Pomorzu Wschodnim. Dodajmy też, że w tym samym tomie została opublikowana cenna praca mgr B. Wiącek na temat dobrze zachowanej, pierwszej odkrytej po ostatniej wojnie popielnicy domkowej z Sychowa, gm. Luzino, oraz że do prac o cmentarzysku w Siemirowicach i o popielnicy domkowej z Sychowa dołączone zostały analizy antropologiczne przepalonych kości ludzkich, opracowane przez doc. dr hab. J. Gładykowską-Rzeczycką z Akademii Medycznej w Białymstoku.

Osobny odcinek dociekań Muzeum Archeologicznego w Gdańsku stanowi nadal rozwój osadnictwa na Pomorzu Wschodnim w okresie późnohalszackim oraz wczesnym i środkowym okresie lateńskim, zamieszkanym w tym czasie przez ludność kultury wschodniopomorskiej (wejherowsko-krotoszyńskiej). Szczęśliwym zbiegiem okoliczności w r. 1974 natrafiono na nową, późnohalszacką osadę położoną w Pruszcze Gdańskim, stan. 18. Rezultatem badań prowadzonych w 1974 r. przez mgr B. Wiącek było wyeksplorowanie 53 jam i paleńsk oraz pierwszego na terenie Pomorza halszackiego pieca do wypalania wapna. Wymowna jest też okoliczność odkrycia na osadzie jamy, która zawierała 3,65 kg surowca bursztynowego i jego półwytworów, przemawiającego wyraźnie za istnieniem na tym stanowisku pracowni bursztyniarskiej. We wczesnej epoce żelaza drugi warsztat obróbki bursztynu był czynny — jak wiadomo — w pobliskim Juszkanie. Chcielibyśmy jeszcze podkreślić, że wy-

roby lub surowiec bursztynowy napotyka się na stanowiskach kultury wschodniopomorskiej (wejherowsko-krotoszyńskiej) z każdym niemal rokiem. W okresie sprawozdawczym paciorków bursztynowych dostarczyły cmentarzyska lub pojedyncze groby odkryte i zbadane m.in. w Igrzycznej, gm. Linia, Łętowicach, gm. Krokowa, tak że podana w 1963 r. przez dra L.J. Łukę liczba 77 stanowisk omawianej kultury z wyrobami bursztynowymi (por. „Archeologia Polski”, t. 7), przekracza już obecnie liczbę 100. Wracając jeszcze do odkryć w Pruszczu Gdańskim, należy dodać, że z wyraźnie rysującego się skupiska pruszczańskiego z licznymi stanowiskami z okresu późnohalsztackiego oraz wczesnego i środkowego okresu lateńskiego znamy sporą liczbę importowanych paciorków szklanych oraz przeważającą część znanych dotąd na naszych ziemiach muszel kauri. W związku z tym wydaje się rzeczą prawdopodobną, że na obszarze Pomorza Wschodniego skupisko to wybijać się pod względem aktywności gospodarczej, a co za tym idzie, i zamożności. Można też założyć, że jego bezpośrednią kontynuację stanowi aglomeracja osadnicza czytelna w okresie późnolateńskim, wpływów rzymskich i czynna jeszcze w okresie wędrówek ludów.

W okresie sprawozdawczym ukazała się też drukiem niezwykle ważna dla późniejszych badań nad gospodarką ludności kultury wschodniopomorskiej praca mgr B. Wiącek o zbadanej przez autorkę późnohalsztackiej osadzie produkcyjnej w Luzinie, gm. loco, w której zajmowano się wyrobem dłubanek, oraz praca habilitacyjna doc. dr hab. J. Gładykowskiej-Rzeczyckiej poświęcona antropologicznej interpretacji cmentarzysk ciałopalnych, oparta w dużej mierze na cmentarzyskach kultury wschodniopomorskiej przebadanych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. Obie prace zostały wydrukowane w tomie 5. „Pomorania Antiqua”.

Poważne luki powstałe w czasie minionej wojny w materiałach odnoszących się do kultury oksywskiej i kultury wielbarskiej uzupełnia Muzeum Archeologiczne w Gdańsku, podejmując od lat systematyczne badania na stanowiskach z okresu późnolateńskiego i rzymskiego. W r. 1974 prowadzono je na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Czarnówku, gm. Nowa Wieś Lęborska, eksplorując kilkanaście grobów szkieletowych i ciałopalnych (badania D. Rudnickiej), a w r. 1975 zakończono podjęte w 1967 r. prace na cmentarzysku z tego samego czasu w Pruszczu Gdańskim, stan. 10, na którym zbadano ogółem 537 grobów ciałopalnych i szkieletowych (badania mgra M. Pietrzaka). Dzięki tym pracom oraz wcześniej zbadanemu cmentarzysku z I w. p.n.e. — I w. n.e. w Rumi (343 groby — badania mgra M. Pietrzaka) zdobyto poważną podstawę materiałową, niezbędną do rekonstrukcji kultury duchowej ludności zamieszkującej zachodnią strefę Zatoki Gdańskiej w okresie od I w. p.n.e. do IV w. n.e. Pozyskany na wspomnianych cmentarzyskach materiał pozwoli ponadto na określenie poziomu miejscowej wytwórczości specjalistycznej, w rodzaju garncarstwa, złotnictwa, kowalstwa, odlewnictwa, bursztynnictwa, obróbki rogu i kości oraz roli kontaktów Pomorza Wschodniego z resztą ziem polskich i imperium rzymskim. Ułatwią też one poznanie kultury społecznej użytkowników wspomnianych cmentarzysk i określenie stosunków paleodemograficznych panujących na Pomorzu Wschodnim. Zakładanie na tym terenie w okresie późnolateńskim i okresie wpływów rzymskich ogromnych cmentarzysk płaskich, liczących około 2000 (Malbork-Wielbark), około 1000 (Bystrzec, woj. Elbląg), 537 (Pruszcz Gdański, stan. 10) i 343 (Rumia) grobów, do których należą też: aktualnie badane przez Muzeum Zamkowe w Malborku cmentarzysko w Nowym Targu, gm. Stary Targ, i cmentarzysko w Żukczynie, gm. Pruszcz Gdański, eksplorowane przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku — wska-

zuje, że w tym czasie istniały szczególnie korzystne warunki do rozwoju osadnictwa, pozwalające na nieprzerwane użytkowanie przez kilka wieków cmentarzysk, stanowiących niekiedy w dodatku kontynuację starszych nekropoli, sięgających swoimi początkami jeszcze wczesnej epoki żelaza (Nowy Targ).

W okresie sprawozdawczym podjęto monograficzne opracowanie cmentarzyska w Rumi (mgr M. Pietrzak), a drukiem ukazała się praca o wynikach badań prowadzonych na cmentarzysku ciałopalnym z I w. n.e. w Gołębiewie Wielkim, gm. Trąbki Wielkie (w opracowaniu mgra M. Pietrzaka i dra L. J. Łuki — „Pomorania Antiqua”, t. 5, 1974). Natomiast w tomie 6. tegoż periodyku ukazała się praca doc. dr hab. K. Przewoźnej omawiająca stan i perspektywy badań nad okresem późnolateńskim i rzymskim na Pomorzu Wschodnim, zamówiona przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku.

Dla okresu wczesnego i późnego średniowiecza przybyły w latach 1974—1975 nowe materiały z badań prowadzonych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku: z grodziska z VIII—X w. w Lubiszewie, gm. Tczew (stan. 1, 1a), oraz odkrytej w tej samej miejscowości osady otwartej z XII—XIII w. (stan. 2). Badaniami tymi kierowała mgr E. Choińska-Bochdan. W Juszkowie (stan. 8), gm. Pruszcz Gdański, częściowo zbadano osadę z XII—XIII/XIV w., położoną na południowym brzegu rz. Radunia, odkrywając na niej paleniska, jamy i jedną półziemiankę (bad. mgr J. Podgórski). Natomiast w samym Pruszczu Gdańskim mgr M. Pietrzak, eksplorując w 1975 r. na stanowisku 10 cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich, natrafił na jego północnym skraju na cmentarzysko szkieletowe z XI w., na którym zbadał 10 pochówków. Prócz tych częściowo wyeksplorowanych stanowisk, położonych w pobliżu Raduni i nad dolną Wisłą (Lubiszewo), Muzeum podjęło w 1975 r. zaplanowane na dłuższy okres badania w Gniewie n. Wisłą w ramach prac rewalityzacyjnych zabytkowego zespołu urbanistycznego i założenia zamkowego. Prace te, kierowane przez mgr E. Choińską-Bochdan, są prowadzone wspólnie z Instytutem Architektury i Urbanistyki Politechniki Gdańskiej i finansowane przez Urząd Miasta i Gminy w Gniewie. Już w pierwszym sezonie wykopaliskowym (1975 r.) dostarczyły one nadzwyczaj cennych wyników. Przy ul. Marchlewskiego odsłonięto fundament Bramy Gdańskiej i średniowieczną warstwę kulturową, a na Placu Grunwaldzkim (Rynku), w wykopie założonym u wylotu ul. Wodnej, stwierdzono obecność warstw kulturowych o znacznej miąższości oraz odsłonięto fragment dobrze zachowanej ulicy wyłożonej bierwionami drewnianymi. Poniżej tych warstw, związanych z osadnictwem lokacyjnym z XIV—XV w., napotkano jeszcze ślady starszego osadnictwa, sięgającego XIII w. Z wykopu tego wydobyto ogromną ilość niezwykle cennych materiałów związanych ze średniowieczną produkcją rzemieślniczą, z której na plan pierwszy wybijają się garncarstwo, obróbka drewna, szewstwo i złotnictwo. W tymże samym roku zlecono mgrowi K. Bruskiemu z Instytutu Historii Uniwersytetu Gdańskiego opracowanie źródeł pisanych odnoszących się do wczesno- i późnośredniowiecznego Gniewu, a na lata następne zaplanowano udział w pracach w Gniewie geofizyków z Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, dokonanie wierceń w mieście i zamku oraz przebadanie portu rzecznego.

Dalsze stanowiska, datowane na okres wczesno- i późnośredniowieczny, położone na zachodnim brzegu dolnej Wisły, zostały odkryte w latach 1974—1975 — w Gdańsku-Oliwie przy ul. Pomorskiej 42, w Gdańsku-Kiełpinie Górnym (stan. I i II), Gdańsku-Matarni, w Gdańsku-Śródmieściu przy kościele św. Brygidy i w Brodzkich Młynach, gm. Gniew. Ponadto w r. 1974 opublikowano w tomie 5. „Pomorania Antiqua” wyniki badań prowadzonych na gro-

dziskach w Ciepłym I (mgr A. Wapińska), Ciepłym II (mgr A. Szymańska) i w Ciepłym IV (mgr A. Niwiński), kontynuowano badania na grodzisku w Ciepłym III (mgr E. Choińska-Bochdan), opublikowano wyniki badań prowadzonych w latach 1961—1966 na grodzisku z VIII—X w. w Sopocie (mgr A. Łuka w *Słowniku starożytności słowiańskich*, t. 5, 1975). Wszystkie te prace wzbogacają poważnie podstawę źródłową do poznania dziejów Pomorza Wschodniego w VII—XV w. W okresie sprawozdawczym mgr E. Choińska-Bochdan kontynuowała przygotowywanie pracy doktorskiej poświęconej kształtowaniu się wczesnośredniowiecznego osadnictwa na zachodnim brzegu dolnej Wisły, pisaną pod kierunkiem prof. dra hab. L. Leciejewicza, oraz opublikowała w tomie 6. „*Pomorania Antiqua*” ocenę dotychczasowego stanu i potrzeb archeologicznych na zachodnim brzegu dolnej Wisły we wczesnym średniowieczu.

Ogółem w latach 1974—1975 pracownicy Muzeum Archeologicznego w Gdańsku ogłosili drukiem 37 prac naukowych (mgr E. Choińska-Bochdan — 1, mgr A. Łuka — 5, dr L. J. Łuka — 14, mgr M. Pietrzak — 1, mgr J. T. Podgórski — 6, mgr J. Szwed — 1, mgr A. Szymańska — 4, mgr A. Wapińska — 1, mgr B. Wiącek — 4). Poza tym na łamach „*Pomorania Antiqua*” ogłoszono drukiem prace przedstawicieli nauk pokrewnych archeologii, ściśle współpracujących z Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

#### 4. WYDAWNICTWA

W latach 1974—1975 wydrukowane zostały dwa tomy organu muzealnego pt. „*Pomorania Antiqua*”. Tom 5., liczący 39 arkuszy wydawniczych, zawiera 7 rozpraw, 6 prac materiałowych, 5 prac z dziedziny muzealnictwa i ochrony zabytków, bibliografię, 8 polemik i recenzji i wspomnienie pośmiertne. Tom 6., o objętości 47,5 arkuszy, wydany w rocznicę XXX-lecia PRL, mieści w dziale rozpraw szereg prac oceniających stan dotychczasowych badań nad prądziejami Pomorza Wschodniego i ukazujących potrzeby badawcze na przyszłość, pracę o periodyzacji religii na ziemiach polskich. Ponadto zawiera on 6 prac materiałowych, 2 sprawozdania z działalności Muzeum Archeologicznego w latach 1972—1973 i 4 recenzje. W r. 1975 przygotowywano redakcyjnie do druku tom 7. „*Pomorania Antiqua*” o objętości 36,5 arkuszy.

Ponadto w r. 1975 przygotowano do produkcji zeszyt 3. serii „Zeszyty Popularnonaukowe Muzeum Archeologicznego w Gdańsku” z pracą mgra J. Szweda poświęconą roli Bałtyku dla Pomorza Wschodniego w starożytności, zaplanowaną do druku na rok 1977. W tym samym czasie Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku zlecił Muzeum Archeologicznemu w Gdańsku opracowanie „Przewodnika po muzeach ziemi gdańskiej” o objętości około 5 arkuszy wydawniczych i przydzielił na jego druk odpowiednie kredyty. Prace redakcyjne tej pozycji wykonał dr L. J. Łuka. Przewodnik zawiera informacje o muzeach gdańskich: Muzeum Narodowym, Muzeum Archeologicznym, Centralnym Muzeum Morskim i Muzeum Historii Miasta Gdańska, dalej o Muzeum Marynarki Wojennej w Gdyni, Muzeum Oceanograficznym i Akwarium Morskim MIR w Gdyni, Dziale Historii Miejskiej Biblioteki w Gdyni, stanowiącym zaczątek późniejszego Muzeum Miasta Gdyni, Muzeum Kaszubskim w Kartuzach, Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, Izbie Pamięci Józefa Wybickiego w Będominie, Kaszubskim Parku Etnograficznym we Wdzydzach Kiszewskich i Stacji Gromadzenia Dóbr Kultury i Upowszechniania Wiedzy o Regionie w Pucku.

## 5. DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNO-GOSPODARCZA

1974 r.

Na czoło prac organizacyjno-gospodarczych w okresie sprawozdawczym wybijają się działania związane z remontem trzech kamieniczek przy ul. Działnej 9—11. W porozumieniu z projektantami i wykonawcą uzgodniono program inwestycyjny ze szczególnym uwzględnieniem właściwego zagospodarowania i wyposażenia wnętrz. W związku z tymi staraniami Muzeum wstępnie opracowało scenariusze wystaw stałych oraz orientacyjny kosztorys wyposażenia wnętrz. Uzyskano również zapewnienie Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku na sfinansowanie kosztów wyposażenia w wysokości 2 mln zł. Zlecono opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej. Z innych prac wymienić należy przeprowadzenie ekspertyzy mającej na celu ustalenie przyczyn powstałych pęknięć w ścianie południowej przybudówki przy ul. Działnej i znalezienie sposobu zabezpieczenia murów przed dalszymi zarysowaniami. W wyniku własnych starań uzyskano zgodę Wydziału Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku na budowę dwóch garaży przy ul. Kurkowej w Gdańsku oraz otrzymano decyzję Urzędu Miejskiego w Gdańsku na adaptację Baszty Białej przy ul. Augustyńskiego w Gdańsku na magazyn naukowy.

Realizowano także zadania związane z poprawą warunków i higieny pracy, a mianowicie uporządkowanie magazynów zbiorów, pomieszczeń sanitarnych i gospodarczych, przeprowadzenie systemem gospodarczym drobnych remontów pomieszczeń, założenie dodatkowych oświetleń w pracowniach, wygospodarowanie pomieszczenia socjalnego dla pracowników obsługi i przeprowadzenie szkolenia przeciwpożarowego.

W związku ze wzrostem badań terenowych zakupiono sprzęt wykopaliskowy oraz stanowiący wyposażenie pracowni za kwotę 312 tys. zł.

Od 1 września 1974 r. w związku z wprowadzeniem nowego systemu płac dokonano regulacji płac.

Wykonano 8 gablot przeznaczonych dla wystaw czasowych i objazdowych.

1975 r.

W r. 1975 kontynuowana była odbudowa kamieniczek przy ul. Działnej 9—11. Do końca roku wykonano roboty budowlano-dekarskie, przeprowadzono instalację ciepłowniczą i oszklono okna. Ogólny koszt odbudowy łącznie z opracowaną dokumentacją wyniósł w 1975 r. 5 750 000 zł. W wyniku starań w Wydziale Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku pozyskano limity i środki finansowe na dalszą odbudowę wspomnianych kamieniczek w wysokości 2 250 000 zł, zabezpieczające prace na rok 1976. Z początkiem 1975 r. zatwierdzono dokumentację projektowo-kosztorysową wnętrz w remontowanym obiekcie i w związku z tym zlecono pracowni projektowej Oddziału Gdańskiego PP Pracownie Konserwacji Zabytków opracowanie projektu zamiennego instalacji elektrycznej i przeciwpożarowej.

W zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego i przeciwwłamaniowego budynków użytkowanych przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku uporządkowano dokumentację związaną z ochroną przeciwpożarową, doprowadzono do pełnej sprawności elektropompę zasilającą sieć hydrantów wewnętrznych,

oznakowano pomieszczenia tablicami informacyjnymi dostosowanymi do obowiązujących norm, przeszkolono wszystkich pracowników w zakresie ochrony przeciwpożarowej, opracowano i przedłożono do akceptacji założenia dotyczące wykonania projektu instalacji specjalnych (przeciwwłamaniowych) oraz kontynuowano prace polegające na zabezpieczeniu budynków Muzeum Archeologicznego w Gdańsku, wykonując w oknach klatki schodowej oficyny żelazne kraty.

W dziedzinie prac inwentaryzacyjnych komisja inwentaryzacyjna przeprowadziła spis majątku trwałego i środków nietrwałych Muzeum, a komisja kasacyjna dokonała kasacji nieużytecznego sprzętu.

W związku z przyznaniem w r. 1975 dwóch etatów w II kwartale przyjęto do pracy w pracowniach graficznej i fotograficznej absolwentki Liceum Plastycznego w Gdyni-Orłowie: Janinę Kowalską i Zofię Łobanowską. Ponadto w I kwartale tegoż roku przyjęto do pracy w wymiarze 1/2 etatu na stanowisko st. referenta ds. administracyjnych Elżbietę Baranowską. Z dniem 1 stycznia 1975 r. utworzono w Muzeum stanowisko wicedyrektora ds. administracyjnych, na które powołano mgr Bożenę Rogalę, dotychczasowego kierownika działu organizacyjno-administracyjnego. W III kwartale przyznano wyróżniającym się pracownikom nagrody o łącznej wysokości 12 000 zł, a w IV kwartale został opracowany i zatwierdzony w jednostce nadrzędnej regulamin premiowania dla pracowników obsługi, a następnie dokonano wypłaty premii za okres trzech ostatnich miesięcy o łącznej kwocie 7080 zł. Dokonano też wypłat dodatków terenowych pracownikom zatrudnionym w ekspedycjach wykopaliskowych w wysokości 5750 zł. W związku z przygotowywaniem planu budżetowego na rok 1976 sporządzona została z końcem roku kalkulacja zatrudnienia i funduszu płac z uwzględnieniem niezbędnych środków na fundusz premiowy, dodatki terenowe, dodatki za znajomość języków obcych i wysługę lat (do wysokości 15% za 15 lat pracy) oraz awanse. W IV kwartale zatrudniono dodatkowo dwóch dozorców na okres trwania wystawy pt. „Skarby kultury dawnych mieszkańców Pomorza Wschodniego”.